

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 2	Стр. 531 - 540	Ниш	април - јун	2009.

UDK 316.356.4(=214.58):001

Прегледни чланак
Примљено: 27.2.2009.

Драгољуб Б. Ђорђевић
Машински факултет
Ниш

ПРЕМА ТЕМЕЉИМА РОМОЛОГИЈЕ*

Резиме

Аутор у сведеном облику разматра темеље ромологије као науке и одговара на неколико кључних питања: "Шта је ромологија и чиме се бави?"; "Где су корени ромологије као науке?"; "Је ли ромологија мултидисциплинарна или интердисциплинарна наука?"; "Које је место социолошког приступа у ромологији као науци?"; "У каквом су односу ромологија и ромистика?"; "На којим се теоријским претпоставкама темељи ромологија?"

Кључне речи: ромологија, ромистика, социологија, интеркултурализам, Роми

*Комбинација "срца" и "мозга"
јесте реалан приступ Ромима
и само она има шансе на успех.*

Божидар Ђелић

Има томе 25 година уназад како сам написао и објавио чланак – "Социолошко истраживање друштвених односа и регионални развој",¹ који би се условно могао сврстати у ромолошко штиво. Испоставило се да је у питању био програматски текст, први теоријски

brkab@junis.ni.ac.rs

* Спремљено у оквиру пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), који се изводи на Филозофском факултету у Нишу, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој РС.

¹ У *Научноистраживачки рад и његова улога у развоју региона Ниш*, Ниш: Regionalna privredna komora, 1985, стр. 219-226.

наговештај будуће платформе *Нишке ромолошке школе*. Истине ради, признајем да онда нисам претпостављао да ће проучавање живота и обичаја Рома постати "б" подручје моје научне окупације – "а" поље јесте религија (социологија религије) – и да ћу, коликогод скромно, учествовати у конституисању *ромологије*, те нове и још неустоличене академске дисциплине.²

Од онда сам публикувао много радова (90 у часописима и зборницима), издао 8 књига понаособ и у сарадњи и приредио 10 тематских зборника са научних конференција.³ Већина тога се ослањала на резултате искуствених истраживања (13 таквих), које сам сâм или са сарадницима спровео у читавој Србији или, чешће, у њеном југоисточном делу – тамо, где је и најгушћа концентрација Рома. Палета емпиријског изучавања захватила је све три битне структуралне области друштва: социјално-економску сферу, правно-политичко поље и подручје културе. Ромска култура, схваћена у ширем и ужем смислу – од образаца свакидашњег живота до верских обичаја – ипак је била центар мојих ромолошких преокупација.

Целокупна активност у ромолошком простору – не само моја већ и бројних социолога, политиколога, етнолога, лингвиста... из нишке заједнице друштвених научника – охрабрила је ниску колега да засновано говоре о утемељењу посебне *Нишке ромолошке школе*. Није моје да судим, али она јесте чињеница и за њу се већ зна и ван граница земље.⁴

Као и сваки *Увод*,⁵ још ако је првенац у конкретној научној заједници, и мој неизоставно пати од мањкавости. И у нашем случају – истичем да бих предупредио замерке – непокривена су два незаобилазна ромолошка места: *ромски језик* и *историја Рома*. За прву слабост, да сам и намеравао да је избегнем, једноставно нисам имао решење – јер, нити сам језикозналац нити говорим ромски. Зато свесрдно упућујем на студије Рајка Ђурића, у свету најистакнутијег српског Рома, који се доприносом у изучавању матерњег језика сврстао у ред водећих лингвиста. Ни историјским путем Рома нисам се по-

² Примера ради, част ми је учињена позивом да за *Социолошки речник* (Београд: Zavod za udžbenike, 2007, стр. 500-502) спремим одредницу под називом "ромологија".

³ Искрпна библиографија са анотацијама налази се у: Тодоровић, Драган 2006. *Нишка ромолошка школа: библиографија 1996-2005*. Ниш: Универзитетска библиотека "Никола Тесла"; 2008. "Библиографија Нишке ромолошке школе 2006-2007." *Теме* 32(1)189-203.

⁴ Tomova, Ilona 2004. Preface. In *Romas & Others – Others & Romas*, pp. 1-4. Sofia: Institute for Social Values and Structures "Ivan Hadjiyski".

⁵ Мислим на моју књигу *На коњу с лаптопом у бисагама – увод у ромолошке студије*, која ће се ускоро појавити из штампе, а за чије потребе се користе и делови скромног текста "Према темељима ромологије", који је њена пригодна најава.

себно занимао, јер је и ту Ђурић опет неприкосновен – барем у српској ромологији.⁶

Моју споменућу монографију посвећујем целом ромском народу, особито знаним и незнаним Ромима, тим дивним људима – субјектима изучавања и помагачима у раду – које сам сретао свих ових лета.⁷ А безброј је сусрета било, јер, просто нема града, села, засеока или ромске мале, гробља и култног места у западној, централној и, посебице, југоисточној Србији – од Ражња до Прешева и од Књажевца до Куршумлије – а да тамо није крочила моја нога са стопалом неког од истраживача НРШ-е, који смо директно на терену, користећи низ поступака и помагала (информатор, непосредно посматрање, посматрање с учествовањем, анкета, теренска анкета, вођени интервју, фотографска метода, камера...), забележили оно што је било центар стручне окупације. Књигу намењујем и Александри Митровић поштујући њен пионирски подухват у социолошком проучавању Рома и ценећи подршку коју ми је несебично пружила на почетку ромолошког стасавања.

* * *

Тематом "О основама ромологије"⁸ и монографијом *На коњу с лаптопом у бисагама – увод у ромолошке студије* желим да допринесем разјашњавању неколико кључних, а отворених, питања те нове науке.

Шта је ромологија пре свега и чиме се бави? Ту се не треба посебно спорити или "мучити" у давању задовољавајућег одговора, јер то готово лагано и једноставно чини проф. Ђурић: "Њен предмет истраживања су Роми и њихов живот. То јест, њен предмет је група људи, који по свом етничком и историјском пореклу, социјалним, културним, језичким и другим особеностима и историјској судбини и свести представљају једну посебну друштвену заједницу."⁹

Где су корени ромологије као нове науке? И овде као да нема недоумица: етнологија, како је појмимо у савременом издању, јесте

⁶ Довољне су две његове књиге: *Seoba Roma (krugovi pakla i venac sreće)*. Београд: BIGZ, 1987; *Историја Рома: (пре и после Аушвица)*. Београд: Политика, 2006.

⁷ Живот се састоји од мешања симболике и подударана: у тренутку укуцавања ове реченице, пријатно се изненадох, јер добих поруку следеће садржине: "Данас је пуних 990 година како су Роми напустили своју прапостојбину узевши са собом само једну ствар – ромски језик." – Марсел Куртијаде (Marcel Courthiade). Електронско писмо од 22. децембра 2008 (iru2emc@gmail.com).

⁸ Као својеврсном најавом књиге.

⁹ Видети у тексту "Ромологија у процесу самоосвешћивања", који штампамо у темату о коме иде реч.

наука-мајка ромологије, што изричито потврђује водећи немачки ромолог Бернхард Штрех (Bernhard Streck) пишући о етнологији као дисциплини-мајци циганологије.¹⁰ (Ђурић с пуно права указује да баратање називима "ципсологија" – најраширеније у англосаксонском свету – и "циганологија", које још преовладава у Немачкој и код Бугара, наших суседа, погрешно је и није политички коректно; ова именована немају више никакву научну вредност, осим, ми додајемо, када се описује делатност неког ранијег ромолога.¹¹) Дакако да су подстицаји долазили и из историје, лингвистике, књижевности, правних истраживања... али етнологији припада централна заслуга.

Је ли ромологија мултидисциплинарна или интердисциплинарна наука? Поједини су тврдили прво, а ја сам међу првима у литератури, колико ми је познато, тако одлучно истицао интердисциплинарност ромологије – сада уз то многи пристају.¹² У једном, често прештампованом, есеју изричито велим: "Ромологија, налик културологији и религиологији, *јесте интердисциплинарна наука*, што треба двојити од мултидисциплинарности."¹³ Јер, "ова одредница 'мулти', дакако, подразумева више дисциплина које се паралелно могу бавити неким феноменом и предметом истраживања а да оне не морају сарађивати као што локалне полиције појединих земаља сарађују са Интерполом. Ово 'мулти' не мора то да подразумева, док префикс 'интер' подразумева неку врсту прожетости и сарадње".¹⁴ Ромологија, јер је интердисциплинарна, јесте и синтетизујућа наука.

¹⁰ У студији *Култура међупростора – основна питања циганологије*, коју такође публикујемо у овом броју *Тема*.

¹¹ Да овај израз има дугу традицију сведочи и податак да су још пре сто година Тихомира Ђорђевића, највећег српског етнолога, који је докторску дисертацију *Цигани у Србији* одбранио са великим успехом у Минхену 1902, у складу с тадашњим именом за Роме називали *циганологом*.)

¹² Најновији пример је Јоханес Рис (Johannes Ries), млади немачки ромолог, са којим сам узгред у интензивној преписци. Видети његов овде објављен рад "Писање (различитих) Рома/Цигана – ромске/циганске студије и научно конструисање Рома/Цигана".

¹³ Методолошке недоумице проучавања ромске културе. У *Етно-културолошки зборник, књ. IX*, стр. 103-107. Сврљиг: Етно-културолошка радионица, 2004; још два пута објављеном у местимично прерађеним верзијама: *Uvod. У Rromani-pe(n): о kulturnom identitetu Roma*, uredila Davis, B., str. 13-20. Beograd: Care International, 2005a; О чѐм должна позаботити се ромологија? В *Роми України: із минулого в майбутнє*, стр. 146–54. Київ: Національна Академія наук України, 2008.

¹⁴ Vukomanović, Milan 2004. *Studije religije na srpskim univerzitetima. У Verske zajednice, mediji i demokratija*. Novi Sad: Novosadska novinarska škola, стр. 127. Он, на следећој страни, на примеру религије успешно објашњава срж интердисциплинарности: "Рецимо, мултирелигијски дијалог је први корак интеррелигијском дијалогу. Интердисциплинарност би са друге стране значила једну врсту

Које је место социолошког приступа у ромологији као науци?

Јесте да је етнологија дисциплина-мајка ромологије, но она се све више подвргава критици јер своди Роме, њихов живот и културу на фолклор, на нешто окамењено што долази из далеке или ближе прошлости, што спада у историјску старинарницу и да се показати на изложбама архива и музеја. У њеном прилазу фали динамички момент, развојна перспектива и брига о еманципаторким могућностима ромског етноса, а свака чињеница, па и истина о заједници Рома – томе нас је још подучавао Карл Маркс (Karl Marx) – једновремено садржи не само оно што јесте већ и оно што може (и треба) да буде. У том смеру размишљања важно је Ђурићево резонување по коме проучавања "која се свODE на описивање и тумачење постојећег стања, не доприносе унапређењу наука, нити утичу на промену положаја Рома. Историја наука, нарочито друштвено-историјских, доказала је да 'научно поље' није 'поље чистих и светих истина'".¹⁵ На научно-еманципаторском друму ромологије – бројни се неће сложити с мојим изрицајем – залажем се за оно до чега ми је много стало: за тзв. *социологизацију* проучавања живота и обичаја Рома, која би требало да употпуни слику о њима – до сада првенствено долазећу из, сва је прилика, упрошћене етнологике "камере" – кад јој се не да да је преокрене. Социологија, као критичка наука *par excellence*, поседује големе потенцијале за испуњавање тог захтевног и уједно частног задатка.

У каквом су односу ромологија и ромистика? Изгледа да је и ова упитност задовољавајуће рашчишћена, јер сада се у тој релацији – према преовладавајућој систематизацији – ромологија јавља као наука-матица спрам ромистике: ромологија обухвата ромистика, која се даље грана на ромску филологију и ромску књижевност. Наравно да се укључивање и подвођење ромистике под ромологију некима не допада, посебице филолозима, али су они у мањини. За њих је проблематичан и сам назив "ромологија" за науку о Ромима: она има да се зове "ромистика". (Већ сам известио о успутно саопштеном ми ставу о томе Љубише Јеремића, знаног књижевног теоретичара и ду-

прожетости и сардње тих различитих дисциплина у домену религије. То је термин који се више употребљава након Другог светског рата па наомамо, иако је први пут искован чак негде 1920-их година... Али у једном модернијем, или можда постмодернијем, смислу значи и нешто друго. Чак се везује за један појам постдисциплинарности или антидисциплинарности. Реч је о схватању да је подела наука на дисциплине већ превазиђена, али ја га углавном употребљавам у класичном значењу – у значењу неке врсте сарадње или прожетости тих дисциплина (стр. 128)."

¹⁵ У овде штампаном тексту.

гогодишњег професора Филолошког факултета у Београду.)¹⁶ Дотле Недељко Богдановић, исто филолог и деценијски професор Групе за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу, пишући вредан текст¹⁷ у сврху термилошког разумевања, боље схватајући "проблем" и желећи да потпомогне изградњу и операционализацију професионалне номенклатуре, коју је заиста неопходно врло брзо спровести, оштро раздваја ромологију од ромистике. Ипак ће бити – можда је то изузетак у случају науке о Ромима у поређењу са, примера ради, србистиком, кроатистиком, македонистиком, англистиком... – да је ромологија, као комплексна интердисциплинарна и синтетичка дисциплина, "кровна" наука и за ромистику, да је стога у себе укључује (заједно са ромском филологијом и ромском књижевношћу), што апсолутно не спречава истовремену обострану универзитетску и професионалну институционализацију. [Ромистика ће се студирати и развијати на Филолошким факултетима, ромисти (дипломирани студенти – Роми и нероми, подразумева се) ће предавати ромски језик и књижевност, а научници, који се баве ромским језиком и књижевношћу, такође се могу звати ромистима – без грешке и ромолозима. Ромологија ће се учити и унапређивати пре свега на Филозофским факултетима, ромолози (свршени вискошколарци – Роми и нероми, свакако) радиће у адекватним јединицама, агенцијама и институцијама глобалног друштва – у социјално-економској сфери, правно-политичком пољу и области културе, а научници, који су окупирани целовитим изучавањем Ромског народа, такође су ромолози.]

На којим се теоријским претпоставкама темељи ромологија? За основе ромологије кандидујемо две теоријске парадигме¹⁸ за

¹⁶ Методолошке недоумице проучавања ромске културе. У *Етно-културолошки зборник, књ. IX*, стр. 103-107. Сврљиг: Етно-културолошка радионица, 2004. Када су ме проф. Јеремићу у Београдској отвореној школи, негде почетком 2000. године, представљали као ромолога, који у тој установи чак држи курс из ромологије на последипломским студијама, он се зачудио и брижно ме посаветовао: "Млади колега, ромистика Вам је боље име за ту науку."

¹⁷ Овде објављен рад "О неким термилошким питањима ромологије и ромистике", очито је сачињен и као реакција на мој пледоаје за конституисање основних, дипломских и докторских ромолошких студија на Универзитету у Нишу, који је изложен у тексту два пута штампаном: 2005б. О специјалистичким и магистарским ромолошким студијама, *Теме* 29(4):461-478; 2006а. О специјалистичким и магистарским ромолошким студијама (У оквиру Центра за студије балканских култура Универзитета у Нишу). У *Za studije balkanskih kultura*, priredili Mitrović, Lj., Kristović, M. i D. Gavrilović, str. 65-86. Niš: Institut za sociologiju FF u Nišu.

¹⁸ Није да није, но нисмо још сигурни у то, можда би *холокауст* требало кандидовати за треће опште место ромологије. Јер, *холокауст* над Ромима, о коме се недопустиво мање зна спрам оног над Јеврејима, тачније – сећање на тај страви-

које се надамо да нису међусобно искључиве, тј. ову сложену науку ослањамо се на идеју *интеркултурализма* и Макса Вебера (Max Weber) шему *социјалне стратификације*. Претпостављам да Ромима одговара теорија и пракса интеркултурализма и безконфликтног напуштања положаја етно-класе.

Веза између интеркултурализма и Рома јесте давнашња: они су парадигма интеркултуралности. Зашто? Зато што је практични интеркултурализам, независно од скрупулозних теоријских распри, нешто што Роми већ вековима живе, свугде са другим етносима и културама. Прича о "узимању" и "давању", о размени добара са окружењем, највидљивија је у културном подсистему. Роми као транскултурна и трансгранична група могу бити парадигматичан пример интеркултурне праксе, која, у њиховом случају, не мора бити рационално артикулисана и апсолвирана. Важније од тога јесте да се живи на интеркултуралистички начин: да се буде отворен за "друге" и "друкчије", спреман за – употребимо терминологију Марсела Моса (Marcel Mauss) – размену дарова, примање и давање. Дакако, Роми, попут иних мањина с не тако јаким идентитетом, у размени више примају но што дају. Тај се раскорак смањује развојем и јачањем свеколиког идентитета. Стоји став да је залог опстанка и напреднице мањина (и већина) размена. Историјски је наук: трају они који "дају и примају", они који узму "нешто" и, креативно га пропуштајући кроз филтер сопственог идентитета, дарују друге, тј. уносе га у основу ширег културног идентитета.

Ромима одговара безконфликтно напуштање положаја етно-класе. У уређеним заједницама – вели Вебер – положај људи, као појединаца и припадника различитих колективитета, јесте одређен *класом, моћи и статусом*, тј. трима големим и структуралним сегментима друштва: *социјално-економским подручјем, правно-политичким пољем и сфером културе*. То напосто значи да се ми делимо по богатству и економској снази, угледу који уживамо и моћи којом располажемо. Тако једни, чинећи узак круг људи, јесу пребогати и посе-

чни покушај Немаца да спроведу тзв. *расну хигијену* истребљујући један посве незаштићени народ, јесте саставница новог поимања ромскости. А како и не би, када је за време *Porrajmos*-а – ромског холокауста – у *Zigeunerlager*-у и другим концентрационим логорима настрадало око 500 хиљада душа, чиме је затрто око 30% читаве тадашње популације. Лех Мруз (Leh Mruz), скрупулозни пољски етнолог и ромолог, вели како они "нису успели да залече губитке за време рата, трајно је унакажена њихова култура, уништена традиција, искидане групне и родовске везе, неповратно је нарушен систем унутрашње културне кохезије". Историјска је иронија у томе што је ова трагедија "приморала" Роме, до тада не претерано забринуте за меморисање своје прошлости, да отад прилежније воде рачуна о сопственој повести. Стога ће надолазећа покољења Рома имати писани и сигуран траг о новијој историји, у којој ће *Porrajmos* бити вододелница.

дују више него што им треба – други, најбројнији, имају нешто и довољно за егзистенцију – док трећи немају ништа или имају врло мало, живе на ивици беде и зависе од социјалне потпоре. Неки су са привилегованим статусом, приписаним од стране заједнице, већина је просечно вреднована, а ту су и они без икаквог угледа, презрени и понижени. Постоје моћници у друштву који доносе кључне одлуке за све и о свима; гро људи није у прилици да демонстрира моћ, осим у непосредном окружењу – пуно је и појединаца без шанси да остваре своје интересе упркос отпору. У друштву нису сви равноправни, нити ће икада бити, али су једино Роми у свакој држави *етно-класа*, јер су они: "трећи" који *"немају ништа или имају врло мало, живе на ивици беде и зависе од социјалне потпоре"*, *"без икаквог угледа, презрени и понижени"* и *"без шанси да остваре своје интересе упркос отпору"*. У принципу, за нероме и друге слојне и етничке групе, важи да се отупљује неједнакост, тиме и међусобна конфликтност, јер критеријуми раслојавања – образовање, професија, приход, стил живота, религија и конфесија, расна и етничка припадност, политичка снага и углед... – производе мултидимензионалну основу стратификације: "Сваки појединац заузима одређено мјесто с обзиром на сваки од тих критерија, а привилегираност у једном често се поништава с непривилегираношћу у другом (Иван Кувачић)."

* * *

Унајкраће речено, можда је Божидар Ђелић, потпредседник Владе Републике Србије и испред ње задужен за *Декаду укључења Рома 2005-2015*, онако неакадемски говорећи о прилазу решавања животних проблема Рома, понајбоље изразио суштину ромолошког односа према овој рањивој групи: "Комбинација 'срца' и 'мозга' јесте реалан приступ Ромима и само она има шансе на успех."¹⁹

Било како, ромологија оправдано "куца на врата" српске академске, тј. универзитетске заједнице и само час је дели од прижељкиваног признавања и равноправног чланства.

Литература

- Богдановић, Недељко 2009. "О неким терминолошким питањима ромологије и ромистике." *Теме* 33(2): 551-555".
- Векман, Сага 2003. Проучване на финландските цигани: съвет от една циганка (1983). В *Циганите – интердисциплинарна антология*, съставител Тонг, Д., стр.12-20. София: Кралица Маб.

¹⁹ Иступ на скупу *Лиге за Декаду укључења Рома 2005-2015*, одржаном 11. новембра 2008. године у нишком хотелу "Амбасадор".

- Vukomanović, Milan 2004. Studije religije na srpskim univerzitetima. У *Verske zajednice, mediji i demokratija*, str. 126-129. Novi Sad: Novosadska novinarska škola.
- Đorđević, Dragoljub B. 1985. Sociološko istraživanje društvenih odnosa i regionalni razvoj. У *Naučnoistraživački rad i njegova uloga u razvoju regiona Niš*, str. 219-226. Niš: Regionalna privredna komora.
- _____. 2004. Metodološke недоумице проучавања ромске културе. У *Етно-културолошки зборник, књ. IX*, стр. 103-107. Сврљиг: Етно-културолошка радионица.
- _____. 2005a. Uvod. У *Rromanipe(n): o kulturnom identitetu Roma*, uredila Davis, B., str. 13-20. Beograd: Care International.
- _____. 2005b. О специјалистичким и магистарским ромолошким студијама. *Теме* 29(4):461-478.
- _____. 2006a. О специјалистичким и магистарским ромолошким студијама (У оквиру Центра за студије балканских култура Универзитета у Нишу). У *Za studije balkanskih kultura*, priredili Mitrović, Lj., Kristović, M. i D. Gavrilović, str. 65-86. Niš: Institut za sociologiju FF u Nišu.
- _____. 2006b. Romological School of Nis: Idea – Contributions – Perspective. У *Нишка ромолошка школа: Библиографија 1996-2005*, Тодоровић, Д., pp. 129-150. Ниш: Универзитетска библиотека "Никола Тесла".
- _____. 2008. О чѐм должна позаботити се ромологија?. В *Роми України: із минулого в майбутнє*, стр. 146–54. Київ: Національна Академія наук України.
- _____. 2009/10. *На коњу с лаптопом у бисагама – увод у ромолошке студије*. Ниш: Филозофски факултет (у штампи).
- Ђурић, Рајко 1987. *Seoba Roma (krugovi pakla i venac sreće)*. Beograd: BIGZ.
- _____. 2006. *Историја Рома: (пре и после Аушвица)*. Beograd: Политика.
- _____. 2009. Ромологија у процесу самоосвешћивања. *Теме* 33(2): 541-549".
- Ries, Johannes 2008. Writing (Different) Roma/Gypsies – Romani/Gypsy Studies and the Scientific Construction of Roma/Gypsies. In *Roma-/Zigeunkulturen in neuen Perspektiven; Romani/Gypsy Cultures in New Perspectives*, edited by Jacobs, F. & Ries, J., pp. 267-291. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- Sociološki rečnik* 2007. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Streck, Bernhard 2008. Kulture der Zwischenräume – Grundfragen der Tsiganologie. In *Roma -/Zigeunkulturen in neuen Perspektiven / Romani/Gypsy Cultures in New Perspectives*, Jacobs, F. & Ries, J. (eds.), pp. 21-47. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag GmbH.
- Tcherenkov, Lev & Laederich, Stéphane 2004a. *The Rroma, Volume 1: History, Language, and Groups*. Basel: Schwabe Verlag.
- _____. 2004b. *The Rroma, Volume 2: Traditions and Texts*. Basel: Schwabe Verlag.
- Тодоровић, Драган 2006. *Нишка ромолошка школа: библиографија 1996-2005*. Ниш: Универзитетска библиотека "Никола Тесла".
- _____. 2008. Библиографија Нишке ромолошке школе 2006-2007. *Теме* 32(1):189-203.
- Tomova, Ilona 2004. Preface. In *Romas & Others – Others & Romas*, pp. 1-4. Sofia: Institute for Social Values and Structures "Ivan Hadjiyski".
- Uhlik, Rade 1981. Zapažanja o romskim glasovima (Poseban otisak), *Godišnjak – XIX, knj. 17*. Sarajevo: Centar za balkanološka istraživanja, Akademija nauka i umjetnosti BiH.

TOWARDS THE FOUNDATIONS OF ROMOLOGY

Summary

The author considers, in a concise manner, the foundations of Romology as a science and gives answers to several key questions: "What is Romology and what does it deal with?"; "Where are the roots of Romology as a science?"; "Is Romology a multidisciplinary or interdisciplinary science?"; "What is the position of the sociological approach in Romology as a science?"; "What is the relationship between Romology and Romistics?"; "Upon which theoretical assumptions is Romology founded?"

Key Words: Romology, Romistics, Sociology, Interculturalism, Roma